

In plaats van illegalen op te sluiten of met geweld weg te jagen van onze grenzen moeten we een systeem verzinnen om hen als arbeidskracht toe te laten, vindt **Will Tinnemans**

Een welkom voor de illegaal

Ruim tachtig Nederlandse gemeenten hebben minister Verdonk van Integratie en Vreemdelingenzaken laten weten dat ze zich door haar beleid in een onmogelijke positie gemanoeuvrerd voelen. Ze kunnen uitgeprocedeerde asielzoekers en andere illegalen toch moeilijk op straat laten rondlopen, met alle sociale ellende van dien? Elf illegalen vonden eind oktober de dood bij een brand in het detentiecentrum op Schiphol. Eerder die maand werden we getraakteerd op beelden van schietende grenswachters die – ook uit ónze naam, want we hebben de bewaking van de EU-buitengrenzen aan hen uitbesteed – Afrikaanse migranten wegjoegen bij de met scheermesjes versterkte Spaanse enclaves Ceuta en Melilla.

Het zijn slechts enkele hoofdstukken uit het feuilleton over illegalen. Het gaat niet langer om incidenten, er is sprake van een verontrustend patroon. Nederland wil – net als andere Europese landen – illegalen tegen elke prijs tegenhouden en als dat niet lukt, volgt oppakken, detineren en uitzetten. Het tegenhouden wil niet lukken, ze blijven maar komen. Oppakken lukt zo nu en dan wel, detineren gaat ook nog, onder soms onmenselijke omstandigheden en tegen hoge kosten. Maar uitzetten mislukt in veel meer dan de helft van de gevallen omdat de nationaliteit van de illegalen onbekend is of omdat de landen van herkomst de illegalen niet terug willen. Vervolgens worden die mensen op straat gezet en moeten ze maar zien hoe ze het roeien.

Tegenhouden wil niet lukken, illegalen blijven maar komen

Illegalen zijn er in soorten en maten. Onder hen bevinden zich migranten die hier rechtmatig verblijven, bijvoorbeeld op een toeristensum, maar die onrechtmatig arbeid verrichten. Er zijn ook migranten die hier onrechtmatig verblijven én illegaal werken. Uitgeprocedeerde asielzoekers zijn illegalen, slachtoffers van mensenhandel en

mensensmokkel eveneens. Enkele decennia geleden ging het voornamelijk om volgmigranten uit Turkije en Marokko, maar inmiddels komt het gros uit Polen en Oekraïne, Irak en Afghanistan, uit alle hoeken van Afrika en Azië. Hoeveel het er zijn, weet niemand, want ze melden zich niet aan voor een telling. Schattingen lopen uiteen van 50 duizend tot 225 duizend.

De verschillende categorieën, die elkaar overlappen, hebben gemeenschappelijk dat ze met gevaar voor eigen leven proberen in Europa een beter perspectief te vinden voor zichzelf en hun gezinnen. Sommigen zijn hier al twintig of dertig jaar, ze hebben volwassen kinderen die hier illegaal geboren zijn en geen enkele nationaliteit hebben. Het gaat inmiddels naar schatting om tien- tot twintigduizend illegale kinderen. Ze leiden een uitzichtloos leven en worden door het restrictieve beleid steeds verder in de marge gedrongen. Er is wel sprake van 'overlevingscriminaliteit', maar veel overlast bieden illegalen niet, want ze zijn als de dood dat ze opgepakt en uitgezet worden. Ze maken nauwelijks gebruik van sociale voorzieningen, omdat ze dan tegen de lamp lopen. Ze hebben bovendien geen enkel recht, behalve dat de kinderen hier tot hun achttiende naar school mogen, er in noodgevallen medische hulp geboden mag worden en bij een uitzettingsprocedure juridische bijstand is toegestaan.

Illegalen vormen een groep vrijwel rechteloze mensen, die gezamenlijk een substantiële bijdrage leveren aan de Nederlandse economie. Het is inmiddels genoegzaam bekend dat veel lidstaten van de Europese Unie behoefte hebben aan goedkope arbeidskrachten die in de bouw, de land- en tuinbouw, de horeca, de

schoonmaak en de persoonlijke dienstverlening het werk doen waar wij ons allang te goed voor voelen. De vraag naar die arbeidskrachten is er nadrukkelijk, het aanbod staat in Afrika, het Midden-Oosten en Azië te trappelen om hier de kans op een menswaardig bestaan te vergroten.

Vraag en aanbod vinden elkaar ook nu wel, maar over de ruggen van illegale arbeidskrachten en ten koste van de geloofwaardigheid van de politiek. Door het restrictieve en repressieve beleid zijn migranten aangewezen op mensensmokkelaars, aan wie ze soms jarenlang torenhoge schulden moeten afbetalen, als ze tenminste niet onderweg verdrinken of stikken in afgesloten containers. Omdat een betrapte werkgever achtduizend euro per illegaal moet betalen, 'bestellen' ondernemers illegalen bij koppelbazen, die vaak nog geen vijf euro per uur betalen, als ze al betalen. Er is geen andere uitweg dan zoveel mogelijk uren pezen, want een illegaal stapt om begrijpelijke redenen niet makkelijk naar vakbond of Arbeidsinspectie.

Wordt het niet eens tijd voor een migratiebeleid dat gebaseerd is op realistische inschattingen en humanitaire uitgangspunten, waar zowel de illegale migranten als de Nederlandse economie baat bij hebben? In *Controlling immigration. A global perspective* (Stanford, 2004), een doorwrochte studie over immigratie in mondiaal perspectief, concludeerden Wayne Cornelius en Taheyudi Tsuda van het Amerikaanse Center for Comparative Immigration Studies vorig jaar dat immigranten vooral uit ontwikkelingslanden komen, zeker de immigranten die door autochtonen gezien worden als 'probleemgroepen'. In die landen zijn economische en demografische push-factoren sterk en dat zullen ze voorlopig blijven. In Europa ontwikkelt het demografische profiel zich zodanig dat de vraag naar buitenlandse arbeidskrachten onvermijdelijk toeneemt. Werkgevers zullen hier volharder in hun vraag naar goedkope, flexibele arbeidskrachten; het gaat om een structurele vraag, die losstaat van conjuncturele ontwikkelingen.

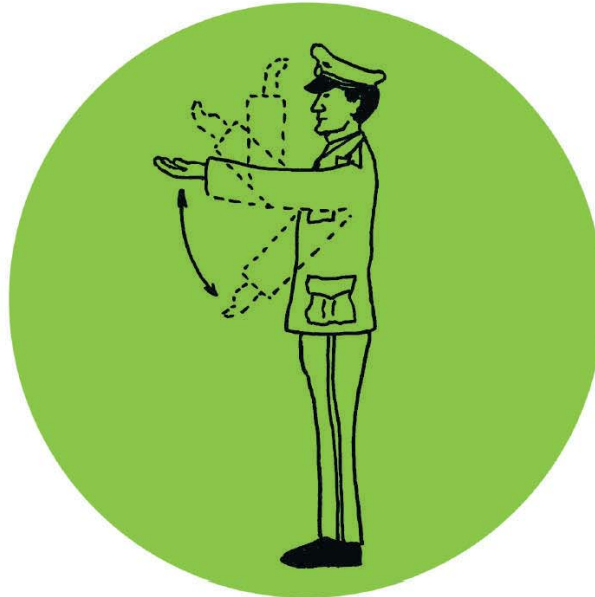
Op de lange termijn falen volgens Cornelius en Tsuda vrijwel alle beleidsmaatregelen of ze hebben zelfs effecten die tegengesteld zijn aan de oorspronkelijke bedoelingen. Sinds de jaren negentig hebben industrielanden fors geïnvesteerd in versterkte grensbewaking en binnenlands toezicht. Illegale immigratie droogt er niet door op en in de meeste gevallen verminderen de aantallen illegale immigranten niet eens. De mensensmokkelaars krijgen steeds meer macht en daarbij dwingt het huidige beleid veel illegale immigranten in de marge. Zij besluiten dan toch maar hier te blijven, omdat het moeilijk is weer binnen te komen als ze het land eenmaal verlaten hebben. We herbergen daarom, ook bij een laagconjunctuur, waarschijnlijk meer illegalen dan nodig. Er is nog een ongewenst neveneffect: door het restrictieve beleid staat Nederland langzamerhand met de rug naar de wereld.

Waarom gaan regeringen eigenlijk door met het beleid dat aantoonbaar nauwelijks of geen vruchten afwerpt en vooral vervelende neven-effecten heeft? Vooral om electorale redenen, constateren Cornelius en Tsuda. Regeringen willen de bevolking tonen dat ze alles onder controle hebben, mede door de electorale druk die uitgaat van politieke partijen en bewegingen die zich nadrukkelijk tegen immigratie keren. Dat geldt ook voor de Nederlandse regering.

Minister Verdonk reikt met haar spierballentaal het morrende electoraat de hand. Maar intussen gaapt er een gigantische kloof tussen beleidsdoelen en -resultaten. De Nederlandse land- en tuinbouw in het algemeen en de bloembollenindustrie in het bijzonder zouden bijvoorbeeld gegarandeerd instorten zonder de inschakeling van illegale arbeidskrachten. En dat weten de beleidsmakers in Den Haag.

Toch wordt er geen effectieve, grootschalige actie opgezet om in één klap een einde te maken aan de illegale tewerkstelling. De economische schade zou te groot zijn en de illegalen staan in een handomdraai toch weer op de stoep, zoals uitgezette Bulgaren keer op keer laten zien. Het afdanken van die economische bedrijfstakken, zoals we ooit met de textiel en de scheepsbouw hebben gedaan, is op z'n best op de heel lange termijn een oplossing, maar dan nog blijft de behoefte aan arbeidskrachten in de bouw, de horeca en in toenemende mate in de persoonlijke dienstverlening.

Illegale en legale arbeidsmigranten verhouden zich tot elkaar als communicerende vaten: wordt de toegang voor legale immigratie be-

ILLUSTRATIE MIKE OTTINX

moeilijk, dan neemt het aantal asielzoekers en illegalen toe. Op Europese schaal is dat knippen in een fietsband: weet Nederland migranten effectief te weren, dan komen ze naar Spanje of Engeland of Italië. Een geleerd illegaalbeleid is geen oplossing voor het probleem, zoveel is inmiddels wel duidelijk. Het huidige beleid is kostbaar, inhumaan, ondoelmatig en dus onhoudbaar.

Wie illegaliteit wil verminderen, moet zich niet blindstaren op illegalen, maar streven naar een toekomstgericht migratiebeleid waar in drie elementen van belang zijn. Ten eerste: het economische belang van de Europese Unie in het algemeen en Nederland in het bijzonder. Geen enkele economische sector is uit-

sluitend het domein van illegalen, er zijn altijd steeds grote aantallen legale arbeidskrachten mee gemoeid. We kunnen het ons in Europa met het reservoir aan laaggeleide allochtonen en autochtone jongeren in stedelijke gebieden voorlopig eenvoudig niet permitteren om de arbeidsplaatsen voor laaggeschoolden te laten verdwijnen. Worden juist die jongeren niet verdrongen door immigranten? Niet per se. Immigratie houdt economische activiteit – en dus werkgelegenheid – in stand en kan zelfs werken als motor voor extra economische activiteit.

Het tweede element betreft de verzorgingsstaat. Veel prominente planbureaus in binnen- en buitenland hebben berekend dat immigra-

tie per saldo geld kost, omdat de immigrant vroeg of laat zijn gezin laat overkomen en de opbrengst van zijn arbeid teniet wordt gedaan door de kosten van onderwijs, medische en sociale voorzieningen. Angst voor onderminning van de verzorgingsstaat door groot-scheepse immigratie blokkeert nu het denken over oplossingen voor het huidige ineffektieve beleid met inhumane gevolgen.

Circulaire migratie biedt hier mogelijkheden: arbeidsmigranten zijn welkom voor de duur van een overeengekomen contract, keren daarna terug naar huis en kunnen eventueel enkele jaren later opnieuw als tijdelijke arbeidsmigrant naar Nederland komen. Tijdelijke arbeidsmigranten hebben geen recht op sociale voorzieningen en hoeven dus ook geen of nauwelijks inkomstenbelasting en premies te betalen. Ze zijn daardoor goedkoper dan binnenlandse arbeidskrachten, die betalen voor de arrangementen van de verzorgingsstaat.

De belangen van arbeidsmigranten die om volstrekt begrijpelijke redenen naar Europa komen, vormen het derde element van een nieuw migratiebeleid. Het is ook onze verantwoordelijkheid dat we mensen met een sterke motivatie om hier hun brood te verdienen uit de klauwen van mensensmokkelaars en koppelbazen houden. In veel ontwikkelingslanden zijn de overmakingen door arbeidsmigranten bovendien een belangrijke, soms dé belangrijkste bron van inkomsten. Door een deel van die overmakingen verstandig te investeren, zou het positieve effect op de regionale econo-

mie wel eens groter kunnen zijn dan dat van ontwikkelingshulp, zeker als we dergelijke investeringen bevorderen door circulaire migranten vóór hun terugkeer gerichte scholing te bieden.

Circulaire migratie met een ontheffing van belastingplicht en ontzegging van het recht op sociale voorzieningen komt tegemoet aan de vraag

naar goedkope arbeidskrachten én is humaan ten opzichte van de mensen die nu met een onaanvaardbaar risico voor eigen leven en tegen hoge tarieven de oversteek naar Europa maken. Het is even slikken dat zo tweedetransburgers ontstaan die geen recht hebben op de voorzieningen van de verzorgingsstaat. Maar we kunnen in een wereld die in hoog tempo internationaliseert toch niet volhouden dat we ons bastion van welvaart en welzijn met het geweer in de aanslag blijven verdedigen tegen mensen die hier niet eens komen wonen maar eerst en vooral hier willen werken en voor wie het leven hier zónder recht op sociale voorzieningen een stralende zón is vergeleken bij de uitzichtloze misère in hun landen van herkomst?

Ook bij zo'n migratiebeleid zullen illegalen proberen het EU-territorium te bereiken. Maar door legale mogelijkheden te creëren, zal de illegale instroom verminderen. En het is toch iets menselijker om aan de buitengrenzen van de EU te zeggen 'meld u daar en daar voor een tijdelijke werkvergunning en wacht uw beurt af' dan ze te laten weggeschieten door Spaanse grensbewakers of ze door Marokkaanse bewakers zonder eten en drinken in de woestijn te laten dumpen. We hoeven niet gekke Henkie uit te hangen, maar laten we wel weer dat gidsland zijn dat aan de rest van Europa laat zien dat het ook anders kan. Minder bekrompen, met een open gezicht naar de wereld, vanuit welbegrepen eigenbelang.

Will Tinnemans is publicist. Hij schreef het rapport *Een grenzeloze kwestie*, ter voorbereiding op een conferentie over illegalen en illegale arbeid, op 16 december in het Kurhaus in Scheveningen, georganiseerd door de Stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie (BMP).